

Helse- og omsorgsdepartementet

Dep,

0030 Oslo

Innspill til Folkehelsemeldingen 2019

"Folkehelse rapporten – Helsetilstanden i Norge 2018" viser at sosial ulikhet i helse og levealder øker. Rapporten sier også at forskjellene er større i Norge enn i mange andre europeiske land. Dette er stikk i strid med nasjonale mål og tverrpolitiske ambisjoner, og en utvikling som må snus. Mot denne bakgrunnen er det påkrevd med nye og mer omfattende tiltak til enn det Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold (2017-2021) angir.

Som både Helsedirektoratet og Folkehelseinstituttet har påpekt, har strukturelle og universelle tiltak vist seg å ha god effekt på folkehelsen. Tiltak overfor hele befolkningen vil ha bedre effekt på sosial utjevning enn tiltak mot enkelte grupper. Vi vil altså komme nærmere målene om det legges til rette for bedre kostvaner gjennom tilbud til alle. Det synes også å være mye å vinne – både økonomisk og helsemessig – på å investere i forebyggende kosthold. De potensielle gevinstene av at den norske befolkningen følger kostrådene kan være hele 154 milliarder årlig, i følge Helsedirektoratets beregning i 2016. Politikerne må se lenger enn til neste valg og velge virkemidler som bygger helse over tid, for å få gevinst på fremtidige helsebudsjetter.

Tidlig innsats på kostholdsområdet er helt nødvendig om vi skal minske sosial ulikhet i helse. Vårt råd er å prioritere barn og unge og bruke den obligatoriske skolen som arena. Utfordringen med barn som går uten mat eller spiser for lite og dårlig, er ikke løst i skolen i dag. Enkeltkommuner og -skoler er i gang med å finne løsninger, men det store flertallet av kommuner tar ikke det ansvaret som regjeringen ønsker de skal ta. Uten en nasjonal føring som pålegger skoleeierne å tilby et daglig måltid til elevene, vil det trolig ta flere tiår før alle barn sikres et tilbud om sunn mat i skoletiden. Det er en urimelig forskjellsbehandling og en urettferdighet som må rettes opp. Vi må akseptere at langt fra alle familier har forutsetninger for å klare oppgaven med sunne matpakker og satse på gode fellesløsninger. Om alle barn får tilbud om sunn mat, uansett hva slags familie de kommer fra, kan vi unngå at familiefattigdommen følger barnet inn i skolen. At et sunt, daglig måltid i skolen vil være et viktig bidrag til bedre folkehelse og sosial utjevning finner vi støtte for hos Fagrådet for sosial ulikhet i helse. (Ref. [Anbefalte tiltak mot sosial ulikhet i helse](#), Helsedirektoratet) Deres forslag er: "Gratis sunt måltid til alle barn i alle skoler i hele landet hver dag".

Helsefremmende skoler

En skolematordning som favner alle norske barn vil ha positiv virkning på noen av de største helserelaterte utfordringene i samfunnet. Organisert som en del av den kostnadsfrie grunnutdanningen vil et skolemåltid som er i tråd med retningslinjene for mat og måltid i skolen, bidra til å endre spiseatferd og etablere et sunt kosthold i tidlig alder hos langt flere. Bedre ernæring gjennom hele skoleløpet vil gi bedre forutsetninger for læring og legge grunnlag for mestring og vekst. Men måltidet handler som kjent om mye mer enn ernæring. Tilrettelegging for at elevene kan spise sammen og forsyne seg av den samme maten, øker

felleskapsfølelsen og skaper trygghet og trivsel. Det er en felles erfaring fra skoler som har slike ordninger, og noe vi bør ta med oss i planlegging av skoler. Å dele måltider på tvers av alder og bakgrunn er inkluderende og demper konflikter. Erfaringene fra de fire skolene i Vinje kommune som har hatt gratis skolemåltid i mer enn ti år, er svært positive. Tidligere rektor på Åmot skule, nå ass. rådmann, Anders Sandvik, fortalte i et foredrag nylig at måltidet på skolen nærmest er blitt en kulturinstitusjon, der elevene lærer respekt for maten, måltidet og hverandre. Åmot skule har elever fra 1. til 10. klasse, samt voksenopplæring, blant annet 30 flyktninger fra åtte nasjoner. Det har ikke vært registrert en eneste konflikt rundt måltidene på 10 år. Skolemåltidet i Vinje bidrar til et trygt og godt skolemiljø.

Verdien av å bedre de unges livskvalitet mens de går på skolen må ikke undervurderes. Summen av krav til prestasjoner og belastninger på enkeltindividet er stor. Det gjelder barn fra ganske ung alder og i alle samfunnslag. Negativt stress fører til uro, depresjon og psykisk sykdom for stadig flere unge. Utestengelse og mobbing er en del av dette bildet. I stedet for å bruke store ressurser på enkeltsaker og "reparasjon", bør innsatsen settes inn på forebygging. Ved å gjøre skolen til en arena der barn og ungdom opplever trygghet, trivsel og fellesskap, kan psykiske lidelser forebygges. Måltidet i skolen er en anledning for barn og unge til å se hverandre og senke skuldrene, være sammen uten å prestere eller konkurrere. Når lærere og andre voksne er med, oppstår nye relasjoner som blir en verdifull motvekt mot stress og uro. Erfaringene fra skoler som har fellesmåltider, peker alle i samme retning: Skolen blir et bedre sted å være og et bedre sted å lære.

Vårt mål og innspill til politikerne er:

- Innføring av lovpålagt, sunn og gratis skolelunsj i grunnskolen.

På veien dit:

- Gjeninnføring av en skolefruktordning som er gratis for elevene. Utvides til å gjelde hele grunnskolen.

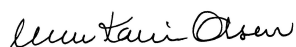
- Opprette en tilskuddsordning som skolene kan søke på for å komme i gang med skolemåltider. Det bør også være mulig å få støtte til systematisk evaluering av tiltak, for å styrke kunnskapsgrunlaget om mat i norske skoler.

- Utrede finansieringsmuligheter for et offentlig organisert skolemåltid.

"God mat og gode måltider løser ikke alle problemer. Men det gjør det lettere å løse dem", skriver åtte statsråder i forordet til Nasjonal handlingsplan for bedre kosthold i 2017. Med en ny eldre- og folkehelseminister på banen, kan denne regjeringen ta grep og snu kampen mot økende forskjeller og utenforskap. Mye av svaret ligger i å satse på felles skolemåltider og gjøre skolen til en helsefremmende arena. For å nå de nasjonale målene for folkehelse, må regjeringen være villig til å legge føringer for folkehelsepolitikken i kommunene og å bidra til strukturelle og universelle tiltak, som faktisk endrer forutsetningene for distribusjon av helse.

Oslo 14. september 2018

Skolematens Venner

Unn Karin Olsen
daglig leder

Einar Risvik
styreleder
sign.